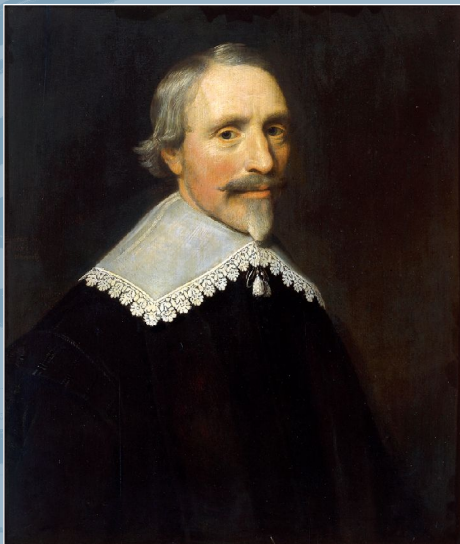

Camerata Trajectina

Mourning Maidens and other songs

Jacob Cats (1577-1660)

Klagende Maeghden en andere liederen

Klagende Maeghden (1634)

De Rede luistert naar de klachten van vrijers en vrijsters, getroffen door pijlen van Amor.
Koninklijke Bibliotheek, Den Haag

Other recordings of Camerata Trajectina:
 We invite you to visit our website
www.globerecords.nl

Klagende Maeghden en andere liederen van Jacob Cats

Jacob Cats (1577-1660) is een van de meest gelezen schrijvers uit de Nederlandse literatuur geweest, een echte volksschrijver. Veel Nederlanders hadden twee kloeke boeken op de plank staan: de Bijbel en daarnaast de verzamelde werken van Jacob Cats. Zijn werk bood een praktische moraal, op aantrekkelijke wijze verpakt.

Cats wist waarover hij het had wanneer hij in zijn dichtwerken tegen vleeselijke zonden waarschuwde. In zijn autobiografie *Twee-entachtigjarig leven* is hij opmerkelijk open over zijn eigen seksleven. Dat begon al toen hij als elfjarige vanuit zijn geboortestad Brouwershaven in Zeeland in het naburige Zierikzee op kostschool werd gedaan. Hij leerde er behalve Latijn ook de liefde kennen, dankzij de levenslustige dienstmeid van zijn hospes. Ook in Cats' Leidse studiejaren was er een dienstmeisje dat voor veel vrolijkheid zorgde. Maar de jonge Jacob schrok zich een ongeluk toen hem een kind van deze deerne in de schoenen dreigde te worden geschoven. Het was loos alarm, maar hij had zijn lesje geleerd. Toch is hij als student in Orléans en later als advocaat in Middelburg voortdurend met vrouwen in de weer geweest. Pas als hij trouwt, in 1605, komt aan deze onrust een einde. Het is zijn beminde Elisabeth die Jacob op het rechte pad brengt, voorgoed.

Maatschappelijk gaat het Cats voor de wind. Als beginnend advocaat wint hij een belang-

rijk proces voor een vrouw die als heks veroordeeld dreigde te worden – zijn enige prestatie die feministen hem in dank kunnen afnemen. Hij verdient goed geld aan zaken van kapers die met goedvinden van de Zeeuwse overheid Spaanse schepen opbrengen. Tijdens het Twaalfjarig bestand, als de kaapvaart stil ligt, vindt Cats al snel een andere lucratieve bron van inkomsten: inpolderingen en de exploitatie van nieuwgewonnen land. Als het bestand is afgelopen begint een carrière als bestuurder: eerst als pensionaris van Middelburg en Dordrecht, en later in Den Haag als raadspensionaris van Holland en West-Friesland. Jacob Cats is dan een van de machtigste mannen van de Republiek.

Inmiddels heeft hij ook naam gemaakt als dichter. Hoewel hij in zijn jonge jaren het een en ander heeft gedicht, debuteert hij pas wanneer hij de veertig is gepasseerd. In 1618 verschijnen twee embleembundels van zijn hand, waarin hij fraaie gravures van moralistische en religieuze duidingen voorziet. Ook zijn latere werken zijn rijkelijk voorzien van illustraties, die aan het succes van zijn werken bijdragen. Cats' belangrijkste werken – zoals *Houwelijkck* (1625) en *Trou-ringh* (1637) – behandelen de moraal rond vrijage en huwelijk. De superioriteit van de man is van God gegeven, al vormen wederzijdse liefde en respect de basis van het huwelijk. De echtgenoot moet trouw en liefhebbend zijn, 'een man van tucht, en niettemin / geen leeuw of beer in zijn gezin'. De vrouw is er voor het huishou-

den en de kinderen. Als maagd moet zij ingetogen en schroomvallig zijn, haar eerbaarheid is haar hoogste goed. Bij de vrijage is het de jongeman die het initiatief neemt. De raad van de ouders is van groot belang bij de keuze van de juiste huwelijkspartner. Ouderen hebben nu eenmaal meer inzicht en ervaring in dit soort zaken, en verliefden doen domme dingen. Het allerbelangrijkste is natuurlijk dat het meisje maagd blijft totdat zij in het huwelijk treedt. Verder zijn huwelijken tussen rijk en arm of jong en oud uit den boze. Daar komt altijd narigheid van.

Deze moraal was niet nieuw, maar de boodschap was nog nooit zo aanstekelijk verpakt. Cats is een geboren verteller, die zijn scherpe psychologische en sociale inzichten even gemakkelijk illustreert met voorbeelden uit de mythologie of de Bijbel als uit het dagelijks leven van de Gouden Eeuw. Overtuigingskracht ontleent Cats aan zijn voorliefde voor spreekwoorden. Hij verzamelde die in zijn *Spiegel van den ouden ende nieuwen tijdt* (1632) en presenteert ook zijn eigen wijsheden graag in die vorm. 'Een rijpe pere dient geplukt/ voordat het met haar kwalijk lukt' is er zo een. Het klinkt als een waarheid als een koe uit de mond van een meisje dat vindt dat ze lang genoeg heeft gewacht op de toestemming van haar moeder om te mogen trouwen. Haar vrijer staat al een jaar voor de deur en ze wenst nu te worden 'geplukt'. Of 'Een paard dat nu is grijs van haar/ En heeft van hollen geen gevaar.' Het is een

van de argumenten die een oude man naar voren brengt wanneer hij een jonge bruid probeert te veroveren: ze heeft van hem geen gekke dingen te verwachten. Maar ook tegenargumenten kunnen als spreekwoorden klinken: 'Als iemand op zijn laarzen pist/ 't Is tijd dat hij zijn beeldje mist,' met andere woorden: tegen de tijd dat je incontinent begint te worden, kun je beter ophouden met minnezaken.

Hoe populair Cats als dichter ook geweest is, in de negentiende eeuw werd hij volledig afgebrand door critici als Busket Huet, die niets moesten hebben van zijn burgermoraal en stijl van dichten. Deze banvloek zou inmiddels uitgewerkt zijn, ware het niet dat Cats' moraal tegenwoordig als rolbevestigend, om niet te zeggen vrouwonvriendelijk wordt ervaren. Cats moet het hebben van de cultuurhistorisch ingestelde lezer die hem als een man van zijn tijd wil zien en waardering kan opbrengen voor de knappe en vaak geestige verpakking van een boodschap die er niet meer toe doet.

Cats' liederen waren in zijn tijd populair. 'Floride soo het wesen mag' [2] was een tophit die in tientallen liederen van anderen als wijsaanduidingen is aangehaald. Evenzo 'Schoon bloemgewas' [1]. Ook het lied van de trouwhatende vrijster [6] en de klaagliederen van Dina [12] en de dochter van Jephta [13] waren populair. De laatste twee komen uit Cats' *Klagende Maeghden en Raet voor de selve* (1634), waarin veel van zijn liede-

ren zijn gebundeld. De pensionaris moest wegens zijn drukke bestaan de redactie van de bundel overlaten aan zijn huisknecht Matthias Havius, die in een voorrede zijn meesters bedoeling verwoordt: de stomiteiten van verliefde jongeren aangaande huwelijkszaken uit het verleden tonen en ze zo in de toekomst helpen te voorkomen. Cats zelf maakte een openingsgedicht waarin de Rede uitlegt hoeveel leed had kunnen worden vermeden als jongelieden naar hun verstand in plaats van naar hun erotische aandriften zouden hebben geluisterd. Op de titelprent (bladzijde 2) zien we maagden en vrijers knielen voor de troon van de Rede. Ze zijn geraakt door pijlen van Amor, hetzij in hun oog, oor, hart of in hun maagdenkransje. In de liederen vertellen zij ons van hun ongeval. In de Bijbel vond Cats nog meer klagende maagden: behalve Dina en de dochter van Jephtha onder anderen Tamar, Susanna, Abisagh van Sunem en de vijf dwaze maagden uit de parabel van de olielampen. Dina en Tamar zijn verkracht, Susanna is vals beschuldigd, de dochter van Jephtha wordt letterlijk geofferd, Abisagh moet met een impotente koning trouwen en de dwaze maagden missen een bruiloftsfeest. Al dit maagdenleed had voorkomen kunnen worden!

Cats voldeed met zijn *Klagende Maeghden* aan het verzoek van enkele Haagse juffers die graag de nieuwste Franse airs zongen maar zich ergerden aan de zinnelijke teksten. Ze vroegen Cats 'enige goede stoffen' op

die melodieuze te dichten. Die vond hij bij de bijbelse maagden, wier geschiedenissen hij uitvoerig verhaalt, soms met meer dan twintig of dertig coupletten per lied. Je hoeft ze niet per se te zingen, je kunt ze ook lezen, staat er bij. Voor deze opname hebben we ze in elk geval stevig ingekort. Een aantal van de Franse melodieuze heeft Cats meerdere malen gebruikt, zoals 'O nuict, jalouse nuict', 'Puisque de vivre sans aimer', 'Faut-il qu'une beauté mortelle' en 'O faux amant! o langue menteuresse' – kennelijk lievelingsnummers van hem, of van de juffers. Zoals gezegd vonden Cats' liederen gretig aftrek. De *Klagende Maeghden* hebben talrijke herdrukken beleefd, en een aantal van de liederen zijn nog in het midden van de achttiende eeuw als wijsaanduidingen aangehaald. Een bewijs dat ze meer dan een eeuw lang zijn gezongen.

Louis Peter Grijp

Verantwoording

Veel van het onderzoek voor deze cd is ontleend aan de doctoraalscriptie van Martha van Seters, *Alle de liederen van Jacob Cats* (Utrecht 1990). Waar wijsaanduidingen ontbreken (bij de liederen 6, 20, 26) zijn met behulp van de Nederlandse liederenbank melodieën gevonden die metrisch overeenkomen en dusdanig karakteristiek zijn dat kan worden aangenomen dat Cats ze heeft bedoeld. Het zijn steeds Franse melodieën die ook in de Nederlanden bekend waren. Voor alle melodieën zijn bronvermeldingen, contrafacten en varianten te vinden op www.liederenbank.nl.

Camerata Trajectina ('Utrechts muziekgezelschap', opgericht 1974) heeft naam gemaakt met haar voortdurende pleidooi voor de Nederlandse muziek vanaf de Middeleeuwen tot en met de 17e eeuw. De kern van het ensemble bestaat Hieke Meppelink (sopraan), Nico van der Meel (tenor), Saskia Coolen (blokfluit), Erik Beijer (gamba) en Louis Peter Grijp (luit en citer). Naar gelang de vereisten van het programma worden ze bijgestaan door Sytse Buwalda (counter-tenor) and Marcel Moester (bariton) en andere musici.

Artistiek leider Louis Peter Grijp verricht zijn onderzoek voor Camerata Trajectina op het Meertens Instituut van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen te

Amsterdam. De programma's zijn veelal gebouwd rond literaire of politieke en religieuze thema's en personen. Het ensemble werkte mee aan de Nationale Herdenkingen van de Unie van Utrecht (1979), Willem van Oranje (1984), Constantijn Huygens (1987), Dirck Volkertszoon Coornhert (1990), de Vrede van Munster (1998) en de Verenigde Oost-Indische Compagnie (2002) en aan de herdenkingen van Gerbrandt Adriaenszoon Bredero, Joost van den Vondel en de Friese dichter Gysbert Japix, van de hervormer Menno Simons en het Remonstrants Genootschap. Een andere lijn is de samenhang tussen schilderkunst en muziek, waaraan projecten over Music & Painting in the Golden Age (1995, in samenwerking met Hoogsteder & Hoogsteder, Den Haag), Jan Steen (1996, Rijksmuseum te Amsterdam) en Frans Hals (2004, Frans Hals Museum in Haarlem) waren gewijd. Speciale aandacht gaat uit naar Nederlands muziektheater uit de Gouden Eeuw, zoals de eerste Nederlandse opera *Bacchus, Ceres & Venus* van Johan Schenk (Utrecht 2006) en de zingende klucht *Lisje Flepkous* (Utrecht 2007).

Camerata Trajectina gaf honderden concerten in Nederland (waaronder vele in het Oude Muziek Festival Utrecht) en Vlaanderen, in de meeste andere landen van Europa, in de Verenigde Staten en Canada, Mexico, Afrika, Azië en het Midden-Oosten. Meer dan twintig cd's zijn verschenen op de labels Globe en Philips Classics.

Mourning Maidens and other songs by Jacob Cats

Jacob Cats (1577-1660) was one of the most widely-read writers in Dutch literary history, a real peoples' writer. Dutch people often had two hefty tomes on the bookshelf: a Bible, and right next to it, the collected works of Jacob Cats. His work offered practical morality attractively packaged. When in his poetry Cats warned against the sins of the flesh, he knew what he was talking about. In his autobiography *Twee-en-tachtigjarig leven* (Eighty-two years of Life), he is remarkably forthcoming about his own sex life, which began already at the tender age of eleven when he was sent from his hometown of Brouwershaven in the province of Zeeland to nearby Zierikzee to go to private school. Along with Latin he learned love too, thanks to his landlady's lusty serving-maid. Then during Cat's university years in Leiden he ran into another maid who furnished him with a fair amount of frolicking. But the young Jacob had a dreadful shock when he was threatened with being saddled with a baby. It turned out to be a false alarm, but he'd learned his lesson. And yet as a student in Orléans and later as a lawyer in Middelburg he was still continually mixed up with women. Only when he got married, in 1605, did he settle down. It was his beloved Elisabeth who put Jacob on the straight and narrow, and for good. Success for Cats was a breeze. As a newly-minted lawyer he won an important trial for a

woman accused of witchcraft – the sole accomplishment that feminists can thank him for. He earned good money from the affairs of privateers who seized Spanish ships with the approval of Zeeland's government. During the Twelve Years' Truce, when the pirate trade stood still, Cats quickly found another lucrative source of income: the draining and development of new land reclaimed from the sea. When the Truce ended he began a career as an administrator, first as a pensionary (city attorney) in the cities of Middelburg and Dordrecht, and later in The Hague as Grand Pensionary (Attorney General) of the province of Holland. This made Jacob Cats one of the most powerful men in the Dutch Republic. Meanwhile he also made a name for himself as a poet. Although in his youth he'd written this and that, he really only made his poetic debut after the age of forty. Two emblem-volumes of his were published in 1618, containing fine engravings which he furnished with moralistic and religious explanations. His later works were also richly illustrated, which contributed to their success. Cats' most important works, such as *Houwelijck* (Marriage, 1625) and *Trou-ringh* (Wedding Ring, 1637) deal with the morals of courtship and marriage. In these, man's superiority is God-given, although mutual love and respect form the basis of marriage. Spouses must be faithful and loving, 'a man of discipline who takes care / that to his family he's no lion or bear.' The wife's task is

housekeeping and childrearing. As a maiden she must be modest and shy; her honor is her most precious possession. In courtship the young man takes the initiative. Parental advice is of great importance in the choice of the right marriage partner. Parents, after all, have more insight and experience in such matters, and lovers do stupid things. The most important thing, of course, is that the girl remains a virgin until she marries. In addition, marriages between rich and poor or young and old are unacceptable; they always cause trouble.

These morals were not new, but the message had never been so attractively presented. Cats was a born storyteller, who illustrated his sharp psychological and social insights as easily with examples from mythology or the Bible as from daily life in the Golden Age. Cats' predilection for proverbs also helps get his message across. He collected these in his *Spiegel van den ouden ende nieuwen tijdt* (Mirror of Old and Modern Times, 1632) and was also quick to offer his own wisdom in that form. 'A ripe pear you ought to pluck / ere things go badly with her luck' is an example. It sounds like an ancient adage coming from the mouth of a girl who thinks she's been waiting quite long enough for her mother's permission to marry. Her lover has hung around her door for a year and now she wants to be 'plucked.' Or, 'A horse whose hair is all gone gray / Is in no danger of running away.' This is one of the arguments that an old man

brings up when he tries to convince a young bride: she doesn't have to worry that he'll do anything rash. But the counterarguments sound like proverbs too: 'He who pisses on his boots / is past his time for primping looks'; in other words, once you're incontinent it's time to stop flirting.

No matter how popular Cats was as a poet, he was savaged by critics in the nineteenth century such as Busket Huet, who wanted nothing to do with his bourgeois morality and his poetic style. This literary curse might have worked itself out by now, were it not that Cats' morals nowadays seem at the very least to strengthen gender stereotyping, not to mention that they come off as downright misogynist. But Cats can in fact be appreciated by the reader aware of cultural history who is willing to see him as a man of his time and can value him for the clever and often witty packaging of a message that's no longer relevant.

Cats' songs were popular in his day. 'Floride soo het wesen mag' (Floride, if it may be) [2] was a top hit that was mentioned as a tune-indication in dozens of songs by others, as was 'Schoon bloemgewas' (Beautiful flowers) [1]. The songs of the marriage-hating lover [6] and the Laments of Dinah [12] and Jephthah's daughter [13] were also popular. The latter two come from Cats' *Klagende Maegden en Raet voor de selve* (Mourning Maidens, and Advice for the Same, 1634), which includes many of his songs. Owing to his

busy life, the attorney must have entrusted the editing of the collection to his household servant Matthias Havius, who in the preface explains his master's intentions: to show from examples in times past the stupidity of young people in marriage matters, so as to help them avoid such mistakes in the future. Cats himself wrote an introductory poem in which Reason explains how much suffering could have been avoided if the youth had listened to understanding rather than their erotic impulses. On the title-page (page 2) we see a print showing maidens and youths kneeling before the throne of Reason. They're shot through with Cupid's arrows, whether in their eyes, their hearts, or their virginal wreaths. In the songs they tell of their misfortunes. In the Bible Cats found more mourning maidens: in addition to Dinah and Jephthah's daughter among others, he writes about Tamar, Susanah, Abishag the Shunammite, and the Five Foolish Virgins from the Parable of the Ten Virgins (Matthew 25, in which the five foolish virgins have insufficient oil for their lamps). Dinah and Tamar are raped, Susanah is falsely accused, Jephthah's daughter is literally sacrificed, Abisagh is forced to marry an impotent king, and the foolish virgins miss the wedding feast. And all this maidenly misery turns out in retrospect to have been unnecessary!

With his *Mourning Maidens* Cats fulfilled a request from several young ladies from The Hague who wanted to sing the latest French

airs but took offense at their sensual texts. They asked Cats to write 'good stuff' for these melodies. This he found in the biblical maidens, whose histories he retells in great detail, sometimes with more than twenty or thirty stanzas per song. You don't have to sing them; you can just read them, the book adds. In any case, for this recording we have liberally shortened them. Cats used several of the French melodies several times, such as 'O nuit, jalouse nuit' (O night, jealous night), 'Puisque de vivre sans aimer' (Since to live without loving), 'Faut-il qu'une beauté mortelle' (Must a mortal beauty) and 'O faux amant! o langue menteuse' (O false love! O lying tongue!) – evidently favorites either of his, or of the young ladies. As mentioned, Cats' songs found an eager market. *Mourning Maidens* went through many editions, and a number of its songs were still being cited as tune-indications clear up into the middle of the eighteenth century – proof that they were sung for more than a century.

Louis Peter Grijp

Acknowledgments

Much of the research for this CD comes from the master thesis by Martha van Seters, *Alle de liederen van Jacob Cats* (The Complete Songs of Jacob Cats, Utrecht 1990). Melodies were found – where tune-indications were lacking (songs 6, 20, and 26) – with the help of the Dutch Song Database, enabling us to find melodies of matching characteristic metrical format corresponding to what can be surmised of Cat's intentions. These were all French melodies which were also well-known in the Netherlands. Sources of all the melodies, their contrafacts, and variants can be found at www.liederenbank.nl (the site includes links for directions in English).

The **Camerata Trajectina** ensemble ('Utrecht Music Company', set up in 1974) has made a name for itself playing Dutch music from the Middle Ages through the 17th century. The nucleus of the ensemble consists of Hieke Meppelink (soprano), Nico van der Meel (tenor), Saskia Coolen (recorder), Erik Beijer (violin), and artistic director Louis Peter Grijp (lute, cittern), often joined by Sytse Buwalda (countertenor) and Marcel Moester (baritone), and many other musicians.

Artistic director Louis Peter Grijp carries out his research for Camerata Trajectina at the Meertens Institute of the Royal Dutch Academy of Arts and Sciences, Amsterdam. The repertoire deals chiefly with themes and individuals from Dutch history. The ensemble

took part in the National Commemorations of the Union of Utrecht (1979), William of Orange (1984), Constantijn Huygens (1987), the humanist Dirck Volkertszoon Coornhert (1990), the Peace of Westphalia (1998) and the Dutch East India Company (2002) and in commemorations of the poets Gerbrandt Adriaenszoon Bredero, Joost van den Vondel and the Frisian Gysbert Japix, and of the reformer Menno Simons and the Dutch Remonstrant Society. A special theme is the relationship between painting and music, in connection with the exhibitions *Music and Painting* (Hoogsteder, The Hague 1995), about Jan Steen (Rijksmuseum, Amsterdam 1996) and Frans Hals and his contemporaries (Haarlem 2004). Another important theme is music theatre, e.g. performances of the first Dutch opera *Bacchus, Ceres & Venus* by Johan Schenk (Utrecht 2006) and the sung farce *Lijse Flepkous* (Utrecht 2007).

The ensemble has given hundreds of concerts: in the Netherlands (including many appearances in the Utrecht Early Music Festival), Belgium and many other European countries, in the United States and Canada, Mexico, Africa, Asia and the Middle East. Camerata Trajectina has recorded more than 20 CDs for the labels Globe and Philips Classics.

De verkrachting van Dina. (1634)

Uit: Klagende Maeghden, Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.

[1] Schoon bloem-gewas

Het naïeve zigeunermeisje Pretiose uit Cats' vertelling *Het Spaensch Heydinnetje* (uit de *Trou-ringh*) begroet de bloemen en plantjes in het bos waar ze woont. Ze voelt zich met hen verwant en vraagt zich af wanneer háár bloempje geplukt zal worden. Al zingend wordt ze gadegeslagen door de edele Don Jan. Uit hun ontmoeting zal een mooie liefde voortkomen.

Beautiful flowers

The naïve gypsy-girl Pretiose from Cats' tale *Het Spaensch Heydinnetje* (The Little Spanish Heathen, from The Wedding Ring) greets the flowers and plants in the woods where she lives. She feels connected with them and asks herself when her flower will be plucked. While singing she is watched by the nobleman Don John. A fine love will arise from their encounter.

Schoon bloem-gewas, en edel kruyt
Van 's hemels dau gevoet,
En al wat uyt'er aerden spruyt,
Gy wort van my gegroet.
Ick koom hier aen der heyden gaen,
Daer soeck ick mijn vermaeck,
Ick ga op u mijn oogen slaen,
En 't schijnt dat ick ontwaeck.

Ick sie mijn beelt in uwe jeugt,
Dat my eerst heden blijktt.
Ick schep mijn lust uyt uwe vreugt,
Vermidts gy my gelijckt.
Uw schoone verw¹ en frissche glans
Verciert het gansche velt:
En, naer het seggen van de mans,²
Ben ick oock soo gestelt.

Maer daer is noch een ander stuck,
Dat med' ons beyde raect;
Dat is, dat ramp en ongeluck
Gansch licht tot ons genaect.
Besiet hoe ras een Bloempje sterft,
En plat ter aerden sijgt:
Besiet hoe licht sijn glans verderft,
En dorre plecken krijgt.

¹ kleur ² mannen
Melodie ('Bourée') uit *Oude en nieuwe Hollandse Boeren Lietjes en Contredansen 2* (Amsterdam ca. 1700).

[2] t'Samen-sang tusschen Damon en Floride

Herder Damon probeert herderin Floride te versieren, maar zij wimpelt hem af. Ze heeft haar ja-woord aan Thyrsis gegeven. Als Damon blijft aandringen, wijst ze hem verontwaardigd terecht: haar 'vleesje' is al verkocht, hij moet maar naar iemand anders op zoek.

A dialogue between Damon and Floride

Shepherd Damon tries to seduce the shepherdess Floride, but she brushes him off. She has promised herself to Thyrsis. When Damon continues to pursue her, she indignantly sets him straight: her 'flesh' has already been sold; he'll just have to go look elsewhere.

Stemme: Ne vois tu pas, chere Phyllis?

Damon:

Floride, soo het wesen mag,¹
Ik koom u doen een droef geklag
Van mijn verdrietig minnen,
Ick heb'et u, ô fiere maegt,
Vry meer als eens gevraegt,
Maer noyt iet konnen winnen.

Floride:

Wat koomt van klagen als verdriet?
Uw klagen, Damon, gelt'er niet,
Noch al uw listigh quelen.
'k En ben niet die ick eertijts was
Toen ick in 't groene gras
Ging onbekommert spelen.

Damon:

Floride, wat is dit geseyt?
Is my soo grooten druck bereyt,
Dat my dit sal gebeuren?

Ach! ach! toen ick eerst Thyrsis sag,
Daer hy omtrent my lag,
Mogt ick met reden treuren.

Floride:

Ja Thyrsis, vrient, dat is de man
Die my alleen vernoegen kan,
Hy is myn eygen leven.
Ick hebbe laetst mijn regter-hant
Hem tot een eeuwig pant,
Met vrienden raet, gegeven.

Damon:

Maer of² er nu een schoonder quam,
Of rijcker, of van hooger stam,
Soud gy hem niet ontfangen?

Floride:

Ey swijg, ik heb mijns hertsen wensch
En my en sal geen mensch,
Naer beter doen verlangen.

Om my en dient niet meer gedogt,
't Vleys datje siet dat is verkogt,
't En kan u niet geworden.
Gy voegt u daer men vryen mag
En zoekt daer uw bejag;³
Voor my, ick sal volherden.

¹ als je het goedvindt ^{2,3} ga daar maar op jacht
Melodie uit *Den Singende Swaen* (Antwerpen 1655).

3 t'Samen-sang tusschen Hylas wey-man en Dorille wout-nymph

De mythologische jager Hylas maakt bosnimf Dorille het hof. Hij prijst de jager als echtgenoot aan: gezond, sterk en viriel. Maar Dorille vraagt zich af of al dat hollen wel gezond is voor een mens, en bovendien, als hij vermoeid thuiskomt van de jacht heeft hij vast geen oog meer voor zijn gezin. En het ergste: jagers nemen hun vieze hond mee naar bed. Dat zal niet meer gebeuren als ik getrouwd ben, verzekert Hylas. Als Hylas belooft maat te houden met het jagen, wil Dorille er nog wel eens over denken.

Dialogue between Hylas the hunter and Dorille the wood-nymph

The mythological hunter Hylas courts the wood-nymph Dorille. He lauds the hunter as husband: healthy, strong, and virile. But Dorille wonders whether all that running around is good for a man, and moreover, if he comes home worn out from hunting, he surely won't have any interest left over for his family. And worst of all: hunters take their filthy dogs with them to bed. That won't happen any more once I'm married, assures Hylas. If Hylas promises to keep his hunting in bounds, then Dorille will give the matter some thought.

Stemme: Ha! que le ciel est contraire à ma vie.

*Hylas:*¹

Wel soete maegt, sal ick geen troost
genieten?

Ick heb u schier alreets een jaer gevrijt,
En wie'er jaegt, of wilt bestaet² te schieten,
Is sonder vang geprickelt van de spijt.
Ick gae bynaest geduerig op de jagt,
Maer als geen wilt my t'huys en werdt gebragt,
My dunckt dat ick versmagt.

Dorille:

Zijt gy soo staeg genegen om te jagen,
Soo is 'et goet dat gy geduldig zijt.
Vrient, gy en hebt geen reden om te klagen,
Want een die jaegt en vangt niet alle tijt:
Al maeckt de jagt een wey-man dickwils heet,
Noch heeft hy veel van sijn geduerig sweet
Maer enckel herten-leet.

Hylas:

Maer loop en jagt die oefent ons de leden,
En doet meer nuts als eenig heylsaem kruyt;
Het roert het bloet van boven tot beneden,
En drijft met kragt de quade dampen uyt.
Nu weetje dat een fris en wacker lijf
Is wonder nut voor 't bou en huys-bedrijf,
En maeckt een vrugtbaer wijf.

Dorille:

Al wie'er jaegt en kan sich niet bedwingen,
Als hy het wilt siet draven op het velt:

Hy breekt zijn jeugt met loopen, rennen,
springen,

Dat hem van sweet het gansche lichaem
smelt;

Dan komt hy t'huys vermoeyt en ongesint;³
Het is hem dwars⁴ al wat een ander mint,
Ja wijf en echte kint.

Noch doe je wat daer van de vrouwen klagen:

Gy neemt een hont des avonts in het bedt,

Die leydt en woelt en schijnt oock dan te
jagen,

En brengt zijn stanck en ongedierte met.

Dit vind' ick vreemt en dient te zijn
geschouwt,⁵

Want honts te zijn wanneer men is getrouwt
Heeft menig man berout.

Hylas:

Eer dat mijn hert tot minnen was genegen,

Toen was mijn hont mijn alderliefste pant,

Toen heeft het beest in mijnen schoot
gelegen,

Mits ick in 't bedt geen liever lief en vant:

Maer soo mijn Godt eens gunt een echte wijf,

Dan sal mijn bedt, huys, ziel, en gansche lijf

Haer zijn tot tijt-verdrijf.

Dorille:

Woud gy alleen maer naer de reden jagen,
En geensins doen gelijk de domme jeugt,
Ick sou misschien u liefde konnen dragen,
'k En wil geen man ontnemen sijne vreugt.
Wel tot besluit ick weet u goeden raet,
Indien gy jaegt soo doet'et in de maet,
En acht op uwen staet.

¹ jager ² wil gaan ³ ontevreden, neerslachtig ⁴ tot last ⁵
geschuwd
Melodie en zetting uit François, Sieur de Chancy, *Airs de cour à
quatre parties* (Parijs 1635).

5 Mey-liedt

In het verhaal over de schone Rodophe uit *Oude mans vryagie* (uit de *Trou-ringh*) raakt Amor de grijsaard Cassander per ongeluk met een liefdespijl. De oude baas wordt op slag verliefd op Rodophe en organiseert een meifeest voor haar, waarop veel wordt gezongen. Een van de zangers heft een kluchtig lied aan waarin een oude man wordt aangespoord een jonge vrijster te nemen. De oude somt de voordelen van een bejaarde echtgenoot op: die is lief, attent en vrijgevig, hij doet geen wilde dingen, en je bent niet steeds zwanger.

May-song

In the story about the beautiful Rodophe from *Oude mans vryagie* (Old Man's

Courting, from The Wedding Ring), Cupid accidentally hits the geezer Cassander with a love-arrow. The old man falls in love on the spot with Rodophe and organizes a May-festival full of singing. One of the singers presents a comic song in which an old man is encouraged to take a young lover. The singer tallies up the advantages of an older spouse: he's loving, attentive, and generous, he doesn't do anything crazy, and you're not pregnant all the time.

Voyse: Puis que de vivre sans aimer.

O schoonste die men vinden mag,
O glans van onse Landen,
Al ben ick koelder als ick plag,
Gy doet mijn herte branden.
Al is de winter sonder kruyt,
Noch schiet'er wel een bloempje uyt.

't Is waer, gy zijt in volle jeugt,
En ick van oude jaren;
Maer noyt en is men sonder vreugt,
Daer twee gelieven paren.
Twee herten eens in rechte min,
Dat brengt gewisse vriendschap in.

Wat vrijsters zijnder beter aen
Als die een out man trouwen?
Haer sin die wort in all's gedaen,

En 't zijn de liefste vrouwen.
Waer jeugt en wijsheyt t'samenpaert,
Daer heeft de trou haer rechten aert.

Een jongeling is bijster wilt,
Hy kan schier nimmer rusten:
Sijn weelig hert is noyt gestilt,
En helt tot nieuwe lusten.
't Is seldsaem wat een grillig bloet
In jong en domme sinnen doet;

Maer die sijn rijpe jaren heeft,
En gaet niet elders mallen:
De liefste krijgt al wat hy heeft,
Hy doet haer wel-gevalen.
Een paert dat nu is grijs van hayr,
En heeft van hollen geen gevaer.

Gebreeckt'er aen een out man iet,
Vermits sijn swacke leden,
Hy schenckt, hy koopt, hy looft, hy biet,
Hy voegt hem na de reden;
De liefd' heeft staeg een open hant,¹
Dat is den aert van reynen brant.

Gy dan, ô schoonste die men vint,
Veracht geen oude jaren;
Al draegje niet geduerig kint,
Gy sult te beter varen.
Het lant by wijlen eens gebraeckt,
Wort by den lant-man niet gelaecht.²

¹ milde hand ² de boer prijst het bouwland dat zo nu en dan
braak blijft liggen
Melodie uit 't Amsteldams Minne-beeckie (Amsterdam 1645).

[6] Liedt van een trouw-hatende vryster & tegen-liedt

Een meisje ergert zich er aan dat haar vriendin wil trouwen en somt alle nadelen van het huwelijk op. Daarbij richt ze zich vooral tot de mannen, die immers het initiatief voor de vrijage moeten nemen. Vrouwen geven altijd problemen, ze kunnen de baas over je gaan spelen, zeker als je haar om het geld hebt getrouwd, en denk eens aan al die kinderen die je handenvol geld gaan kosten. Haar vriendin weerlegt alle bezwaren in een tegenlied. Als je een rijke vrouw getrouwd hebt, heb je verder een luizenleventje, kinderen zijn je doel in het leven, enzovoorts. Zelfs met een lelijke vrouw kun je gelukkig worden, want in het donker zie je niet dat ze lelijk is en bovendien heb je geen last van rivalen. Volgens zeventiende-eeuws gebruik worden de strofen van lied en tegenlied hier om en om gezongen.

Song of a marriage-hating girl & a counter-song

A girl is annoyed that her girlfriend wants to get married, and summarizes all the

disadvantages of marriage. In so doing, she directs herself primarily to men, who in any case should take the initiative in courtship. Women always cause problems, they can get all bossy on you, especially if you married for money, and think for a minute about how much money all those kids are going to cost you. Her girl friend answers all her objections in a counter-song. If you've married a rich woman, you have a life of leisure; children are the goal of life, etc. You can be happy even with an ugly woman, because first of all in the dark you can't see that she's ugly, and moreover you won't have any trouble with rivals. Following seventeenth-century practice, the stanzas of the song and the counter-song are sung alternately.

*Liedt van een trouw-hatende vryster, het
houwelijken afradende
& Tegen-liedt van een trouwen-gesinde
vryster, het houwelijke aenradende*

Ons gespeul¹ wil enckel trouwen,
Wat magh 't meysjen overgaen?²
Sy en wil het niet verstaen
Dat'et haar sou mogen rouwen;
Neen, by haer en is geen schroom,
't Is al boter tot den boôm.³

*Wat mag ons gespeel bewegen
My het trouwen af te raen?
Neen, ick kan het niet verstaen,
Want 't en komt my niet gelegen
Af te slyten mijne jeugt
Sonder vrugt en sonder vreugt.*

*Jongmans, laat u niet verblinden,
't Bruilofs-bed is niet soo soet
Als men u gelooven doet;
Gy sult met'er daet bevinden
Dat noyt man soo wel en trout
Dien het niet by wijlen rout.*

*Nu dan, stelt u⁴ om te trouwen,
Wie daer zijt een rap gesel,
Waerom vreesje voor gequel?
Daer en is geen aert van vrouwen
Die niet haer vermaeck en heeft
Als men reden plaetse geeft.*

*Wilje gelt en goet bejagen,
Als gy selfs niet rijck en zijt:
Kleyne liefde, groot verwijt.
Vrient, gy sult'et moeten dragen
Dat's u op den enckel trapt,⁵
't Is haar schijve die der klapt.⁶*

*Soo een kalis⁷ trout een rijcke,
't Jan! die isser dan wel aen.⁸
Hy mag ledig spelen gaen,*

*Vry wat meer als sijns gelijcke;
Goet verover met de min
Is voor al een soet gewin.*

*Heeft uw vrouw wat hooger sinnen
Als haar spinrock of haar doeck,
Straks soo grijptse na de broeck;⁹
Dies en moogje niet beginnen,¹⁰
Niet beslyten met'er daet,
Of het is met haren raet.*

*Heeft uw lief mismaeckte leden,
Waarom is u liefde flauw?
's Nagt zijn alle katten grauw;
Misschien heeftse beter seden;
Doch is dat al mede neen
Sy is dan voor u alleen.*

*Soo uw wijf geduerigh kindert,
Wat een moeyte komt'er van!
Wat een hooftsweer voor de man!
Yder kraam uw goetjen mindert:
Kleyne kinders, noyt verlost,
Groote kinders, groote kost.*

*Wort u menig Kint geboren,
Daerom is'et dat men trout,
En den echten acker bout,¹¹
Sonder dat is 't landt verloren;
Wie geen lieve kinders heeft
Weet niet waerom dat hy leeft.*

Wegh dan met de minnen treken,
Spreekt my doch van trouwen niet,
't Is al onrust wat men siet:
Waarom voegt men twee gebreecken?
Yder mensche, wijs of geck,
Heeft genoeg aan sijn gebreck.

*Liefde weet'et al te voegen,
Liefde neemt'et al voor goet,
Liefde maeckt het bitter soet,
Liefde doet het hert vernoeogen,
Liefde vint in als gerief,¹²
Noyt en vont men leelick lief.*

¹ speelgenoot, vriendin ² wat bezielt haar? ³ het huwelijk lijkt haar een gelukzalige toestand ⁴ maak je klaar ⁵ treitert ⁶ zij heeft het geld en dus de macht (schijf=geldstuk, klappen is het geluid van het neertellen van muntstukken) ⁷ onbemiddeld iemand ⁸ die heeft mazzel ⁹ wordt zij de baas ¹⁰ dan kun je niets ondernemen ¹¹ daarom verbouw je gewassen op de akker van het huwelijk ¹² als je verliefd bent is alles fijn
Melodie [Si c'est pour mon pucelage] uit Adriaen Valerius, *Nederlandsche Gedenck-clanck* (Haarlem 1626).

9 De maeght in de borst getroffen, klaegt

De rij klagende maagden wordt geopend door een maagd die Amor een pijl in de borst heeft geschoten: ze is verliefd. Al een jaar lang maakt een leuke jongeman haar het hof, maar haar moeder vindt dat het haar tijd nog niet is. Nu heeft ze lang genoeg gedaan alsof ze niet geïnteresseerd is. Een

rijpe peer moet je plukken voordat het te laat is, moeder.

The maiden shot in the breast laments

The series of mourning maidens is opened with a maiden whom Cupid has shot with an arrow to her breast: she is in love. For a year, a nice young man has courted her, but her mother thinks it's not her time yet. Now she's pretended long enough that she's not interested. A ripe pear must be plucked before it's too late, mother.

Stemme: Faut il qu'une beauté mortelle.

Wel hoe! moet ick noch langer veynsen?
En moet het noch al zijn bedeckt
Waer toe mijn jonge ziele streckt?
Neen, neen; naer¹ lang en angstig peynsen,
Dient eenmael uyt te zijn geseyt,²
Wat my in desen boesem leyt.

Wel aen, ick worde met verlangen
Versogt van seker jong-gesel,
En siet! ick weet hy meynt het wel:
Hy is door heete min bevangen,
En ick (al schijn ick wonder komel)
Weet oock wat ick in my gevoel.

Het is nu ruym een jaer geleden,
Dat hy tot my hier eerstmael quam,

Dat hy tot my zijn toevlugt nam;
Ick ben gevleyt, gestreelt, gebeden;
't Is seker lang genoeg getoet
Voor eene die een man behoeft.

Wel, moeder, let op dese saken,
En dient u van den nutten tijd,
My dunckt het is genoeg gevrijt;
Dus wilt doch eens een eynde maken:
Een rijpe peere dient gepluckt,
Eer dat het met haer qualick luckt.

¹ na ² uitgesproken

Melodie en begeleiding uit A. de Boesset, *Airs de cours avec la tablature de luth. Quinzième livre* (Parijs 1632).

10 De vryster met de pyl in 't oir, singt

Een meisje is verliefd geworden op Alexis, niet omdat hij er zo knap uitziet of omdat hij rijk is, maar omdat hij zo mooi en geestig kan vertellen. Ze had dit vroeger nooit willen geloven, maar het kan echt: Amor heeft haar een pijl in het oor geschoten. De maagden die met pijlen in het oog en het hart bij de Rede zijn gekomen om over hun ongelukkige liefdes te klagen (zie kunnen wel inpakken: zij is dolgelukkig met die pijl in haar oor.

The girl with the arrow in her ear sings

A girl falls in love with Alexis, not because he looks handsome or that he's rich, but

because he can tell stories so well and so lively. She had never wanted to believe this, but it can really happen: Cupid shot an arrow into her ear. The maidens with arrows in the eye and in the heart who have come to Reason to lament their unlucky loves (see engraving page 2) can just pack it up and leave: she's blissfully happy with that arrow in her ear.

Stemme: Jean de Nivelles, &c.

Alle die hier tot de Reden
Met benautheyt komt getreden,
Maeckje weg,¹ wie datje zijt;
Want ick ben op beter gronden
Aen een edel hert gebonden
Als iemand van onsen tijt.

Een die geestig weet te spreken,
Heeft al verr' de beste streken,
Daer men mede vrijsters wint;
Want een mont vol soete woorden
Heeft in hem gewissen koorden,
Daer mede men herten bint.

Als ick dit eerst hoorde seggen,
Soo woud ick het wederleggen,
Ick en hielder geensins van;
Want ick meyn dat schoone leden
Sijn vry weerder aengebeden

Als eene die spreken kan.²

En nu siet! ick ben gevangen
Niet uyt lust van roode wangen,
Maer wel door een heuschen mont,
Dien heb ick eens lest genoten
En ben door het oir geschoten
Tot in mijnes herten gront.

Dies soo bid' ick, wijse Reden,
Geeft een ander schoone leden,
Geeft een ander duytsen pont,
Dat is maer voor domme menschen,
Ick en wil niet anders wenschen
Als Alexis soeten mont.

¹ ga weg ² dat iemand die er goed uitziet meer succes heeft bij de meisjes dan iemand die goed kan praten
Melodie uit *Oude en nieuwe Hollandse Boeren Lietjes en Contredansen* 12 (Amsterdam ca. 1716).

11 Klaegh-liedt van Tamar

Prinses Tamar, dochter van koning David, is door haar broer Ammon verkracht (2 Samuël 13). Ammon, die vreselijk verliefd op haar was, had zich ziek gehouden en de koning gevraagd of Tamar hem iets te eten zou kunnen brengen. De koning had haar gestuurd en Tamar had juist koeken voor Ammon gebakken, toen hij iedereen de kamer uitstuurde. Na zich aan haar

vergrepen te hebben, joeg hij haar weg. Nu zit ze in zak en as.

Tamar's lament

Princess Tamar, daughter of King David, is raped by her brother Ammon (II Samuel 13). Ammon, who was ferociously in love with her, pretended to be ill and asked the king if Tamar could bring him something to eat. The king had sent her and Tamar had just baked bread for Ammon when he ordered everyone out of the room. After having seized her, he chased her away. Now she sits in sackcloth and ashes.

Klaegh-liedt van Tamar, Konincklicke Dochter, als sy van Ammon tegen haren danck onteert was.

Stemme: Les mariniers n'adorent qu'un beau jour

O klare son, die met uw schoon gesigt
Komt uyt de lugt hier op ter aerden dalen,
Bedeckt voortaan, bedeckt uw suyer ligt,
En brengt een wolck op uw vergulde stralen.

Beschijnt doch niet met uwen reynen glans
Dat mijne jeugt is heden overkomen,
Mijn eer mijn lof, mijn schoone maegde-kran,¹
Mijn roem, mijn bloem, is al-te-mael genomen.

O Konings soon, wat heb-je nu gedaen,
Gy maect van 't hof een poel van alle
schande,
De Koning selfs die wort uw roffiaen²
En gy een boef, de slimste³ van den lande.

Ick dagt te gaen omtrent een siecken
mensch,
En dat uyt last des Koninckx, mijnen vader,
Maer al dit ging nae uwen herten wensch,
En siet gy wert een boef, en een verrader.

Nu Heer, gy weet, 'k en had geen dertel⁴
bloet,
'k En liet noyt lust mijn eerbaer hert genaken;
Vermits ick hier geduerig treuren moet,
Wilt my hier na voor eeuwig vrolick maken.

¹ letterlijk een bloemenkrans die meisjes om hun hoofd doen, hier te begrijpen als maagdelijkheid ² bordeelhouder ³ ergste ⁴ geil
Melodie en zetting uit Didier le Blanc, *Airs de plusieurs musiciens sur les poesies de Ph. Desportes et autres* (Parijs 1582).

[12] Klaeght-liedt van Dina, dochter van aerts-vader Jacob

Het bijbelse verhaal van Dina, dochter van Jacob, die een haar onbekende stad bezoekt en daar prins Sichem ontmoet (Genesis 34). Sichem verkracht Dina, maar gelukkig wil hij haar alsnog trouwen. Zijn vader, de koning, stemt toe in de bruiloft. Maar de

broers van Dina, Simeon en Levi, willen de schande die hun zuster is aangedaan wreken en vermoorden op verradelijke wijze alle mannen in de stad, inclusief Sichem en zijn vader. Dina is gebroken. Moraal: ze had als ongehuwde vrouw het ouderlijk huis niet moeten verlaten.

Lament of Dinah, daughter of the patriarch Jacob

The biblical tale of Dinah, daughter of Jacob, who visits a city unknown to her and there meets Prince Shechem (Genesis 34). Shechem rapes Dinah, but luckily he still wants to marry her. His father the king agrees to the wedding. But Dinah's brothers Simeon and Levi want to avenge the outrage done to their sister and they treacherously murder all the men in the city, including Shechem and his father. Dinah emerges from the ordeal broken-hearted. Moral: as an unmarried woman, she should never have left her family home.

Op de stemme: C'est un amant, ouvre la porte.

Indien oyt maegt haer droeve klagten
Vermogt te brengen aen den dag,
Ick ben het, die geheele nagten,
Ick ben een maegt die klagen mag.

De jonge Prins, in mijn ontsteken,¹
Die quam aen my sijn gunste biën,
Ick onbewust in hoofdsche treken,²
Ging met hem, om het hof te sien.

Ick wert in stilheyt weg genomen,
En ick en weet niet waer geruckt,
En eer ick weder mogte komen,
Soo was mijn bloemtj' eylaes! gepluckt.

Ick was bedroeft in al de sinnen;
Maer hy boot my sijn regter-hant,
En swoer, hy sou my eeuwig minnen,
Hy sou mijn eeuwig zijn verpant.

O broeders vol onwijse kueren,
Die niet als bloet en vraeck en dorst,
Ghy doet de stadt den doot besueren,³
En in de stadt den jongen vorst.

Daer leyt de vader doot geslagen,
Daer leyt de sone nevens hem,
Daer hoort men duysent vrouwen klagen,
Maer boven al mijn droeve stem.

Nu moet ick al mijn leven treuren,
Gelijck een Tortel-duyfen plag;
Geen Prins, geen man, sal my gebeuren:
Och waer dit nu mijn lesten dag!

O bloedig sweert van wreede menschen,

Waarom doch hebje mijn gespaert?
Ach nu en heb ick niet te wenschen,
Als in de doot te zijn gepaert.

Nu vrysters wilt dees les onthouwen,
En weest geleert door mijne pijn,
Quae⁴ beenen, ende goede vrouwen
En moeten niet uyt-huysig zijn.

¹ die voor mij had vlam gevat ² manieren, listen ³ betreuren
⁴ slechte

Melodie en begeleiding uit Gabriel Bataille, *Airs de differents
auteurs, mis en tablature de luth 2* (Parijs 1609).

[13] Klachte van de dochter Jephthe

De dochter van legeraanvoerder Jephtha heeft aan den lijve ondervonden hoe grillig het lot kan zijn. Haar vader heeft de Ammonieten verslagen (Richteren 11). Hij had echter gezworen dat hij datgene dat hij het eerst bij thuiskomst zou ontmoeten, zou offeren. Dat blijkt zijn dochter te zijn, die haar vader tegemoet is gesnel. Groot is haar verdriet, als ze hoort wat haar te wachten staat.

Lament of Jephthah's daughter

The daughter of Jephthah finds out in the flesh just how fickle her fate can be. Her father, about to battle the Ammonites, makes a solemn vow to God that if he wins he will sacrifice whatever first greets him

when he returns home, he will sacrifice
(Judges 11). That turns out to be his
daughter, who has run out to greet him.
Great is her grief when she hears what
awaits her.

Stemme: Quitons ce fascheux point
d'honneur

Hoe wispelturig is het rat
Van alle dingen hier beneden;
Daer komt in haest men weet niet wat,
Dat maectt een vrolick hert t'onvreden,
Ach! hoogste luck¹
Wort enckel druck:
Oock eerder iemant weet de reden.

Het gantsche rijk dat was verblijt,
Om dat de vyant was geslagen,
En ick vont op dien eygen tijt
Hier in het meeste wel-behagen;
Mijns vader handt,
Had aen het landt
Dien grooten zegen opgedragen.

Maer toen ick by mijn vader quam,
En hem omhelsde met verlangen,
Het eerste, dat ick daer vernam,
Sijn tranen op zijn droeve wangen;
Hy scheurt zijn kleet,
Met herten-leet,

En staet als van de doot bevangen.

Daer is mijn gantsche vreugt gestoort,
Ick stont onseker wat te maken,
Eylaes! ick hoor een seldsaem woort,
Dat my de ziele quam te raken;
My wort geseyt,
Met kort bescheyt:
'Gy sult de doot haest moeten smaken.

Uw vader als hy toog in 't velt,
En sag des vyants groote magten,
Heeft als een kloeck en moedig helt
Aldus geseyt in zijn gedagten:
Wat my ontmoet,
En eerst begroet,
Dat sal ick God ten offer slagten.'

Wel moet ick dan, ellendig mensch!
In mijne teere jaren sterven?
En sal mijn moeder haren wensch,
Mijn soeten trouw-dag, moeten derven?
O quade slag,
O droeven dag!
Sal niemant vreugt van my verwerven?

¹ geluk
Melodie naar C.J. Wits, *Stichtelijcke bedenckinghe* (Amsterdam
1694, 9e druk).

14 Klaeght-liedt van een jonge dochter

Een meisje beklaagt zich dat de hele stad over haar roddelt: ze zou met een man hebben geslapen. God weet dat het niet waar is. Maar ze lijdt verschrikkelijk onder deze laster, waaraan iedereen geloof schijnt te hechten.

Lament of an unmarried girl

A girl complains that the whole town is gossiping about her: supposedly she slept with a man. God knows it's not true. But she suffers terribly under this slander, which everyone seems to believe.

Klaeght-Liedt van een Jonge dochter, t'haren onschult met een lasterlijcke rug-sprake bekladt.

Stemme: Que me sont, &c. of, Cesses mortels, &c.

Hoe bang is my, ô lieve God!
Wat droefheydt komt mijn hert bestoken!
Ick ben geworden yders spot,
Mijn goede naem die is gebroken,
Dat ick eens hiet mijn beste schat
Wort nu een gecx-maer¹ door de stadt.

Wanneer ick aen de deure stae,
Of over strate koom getreden,
Men wijst my schier met vingers nae,

En ick en wist noyt eens de reden;
Maer gister heb ick eerst verstaen,
Waerom my smaet wert aengedaen.

Daer wort gemompelt over-al,
Dat ick mijn eer heb laten rooven,
En siet! het schendig ongeval
Dat wil men over-al gelooven,
Het schijnt men weet het gansch bescheyt,²
En 't wort'er klaerlijck by geseyt.

O valsche tongen, vol fenijn,
Waer uyt hebt gy dit gif gesogen?
't Is sonder daet, en sonder schijn,
Al wat op my is uytgespogen.
O klappers wie gy wesen meught,
Gy schent den glans van mijne jeugt.

Eylaes! wat is een jonge maegt,
Als sy, gegeesselt van de tongen,
Wort door een boosen klap geplaegt,
En in haer goeden naem besprongen?
Al is haer eere niet gerooft,
Noch wort het quaetste wel geloofd.

¹ voorwerp van spot ² het hele verhaal ³ kwaadaardig geroddel

Melodie ('Que me sert il de soupirer') en begeleiding uit Gabriel Bataille, *Airs de differents auteurs, mis en tablature de luth* 6 (Parijs 1615).

15 Klachte van Abisagh van Sunem

De eenvoudige maar beeldschone Abisagh wordt uitverkoren om de voeten van koning David te verwarmen (1 Koningen 1). Ze moet er haar geliefde voor opgeven. Tot seks is de oude man niet meer in staat. Als de koning sterft, is Abisagh weduwe en maagd tegelijk. Gelukkig wil prins Adonia met haar trouwen. Als deze toestemming vraagt aan zijn broer (koning Salomo), ontsteekt de koning in woede en laat hij Adonia doden. Nu is ze weduwe van twee vorsten, en wat nog erger is: de koning verbiedt iedereen met haar te trouwen, op straffe des doods.

Lament of Abishag the Shunammite

The simple but beautiful Abishag is chosen to warm the feet of King David (I Kings 1). For this she must give up her beloved. The old man is no longer up for sex. When the king dies, Abishag is both widow and virgin. Luckily, Prince Adonijah wants to marry her. But when he asks permission from his brother (King Solomon), the king has Adonijah killed. Now she is the widow of two rulers, and what's worse, the king forbids anyone to marry her, on pain of death.

Klachte van Abisagh van Sunem, op de doot van Adonia, 's Koninks Davids Sone.
Stemme: O faux amant! o langue

menteuresse!

O listig hof! ô winckel van gebreken! ¹
O hooge school van alle slimme² streken!
O poel van ongeluck!
Och, waer ick nog gelijk ick eertijts plag,
Doen ick mijn jeugt in hare vryheyt sag,
Soo waer ick buyten druck.

Ick ben nu weeuw van twee verscheyde
Vorsten,
En daer en soog noyt kind aen mijne
borsten,
Siet wat een ongeluck!
Maer dat my geeft den alderswaersten slag
Is dat ick noyt mijn leven trouwen mag:
Wat dat's een schellem-stuck!

Wel ick, die was een van de schoonste
maegden,
Die oyt een man door soet gelaet
behaegden,
En mach noyt moeder zijn;
Geen aerdig kint tot aen de bleecke doot
En salder oyt verciere mijnen schoot.
O druck, ô sware pijn!

Nu hoort een woort, ô dochters uyt de
steden,
Leeft even³ daer, met uw beroep te vreden;
Dat is uw Koningrijk.

Wilt gij met lust verslijten uwen tijt,
Blijft in de staet, gelijck gy heden zijt,
En paert met uw's gelijck.

In hoofsche pragt, in kostelijcke steenen
En is geen lust, gelijck de lieden meenen,
Maer niet als enckel schijn.
Gy, zyd gy wijs, verciert uw frisse jeugt
Met eerbaer root⁴ en met de ware deugt;
Dat moet uw ciersel⁵ zijn.

¹ oord van slechtheid ² slechte ³ gelijkmatig ⁴ blozen, schaamte ⁵ sieraad

Melodie uit Jehan Chardavoine, *Le recueil des plus belles et excellentes chansons en forme de voix de ville* (Parijs 1576).

17 Klachte van de vyf dwase maegden

Als apotheose van de klagende maagden
de gelijkenis van de vijf dwaze maagden uit
Mattheus 25. Tien maagden zijn door de
koning op zijn bruiloftsfeest uitgenodigd,
alleen heeft hij niet gezegd wanneer het
precies zal plaatshebben. De meisjes
moeten zich gereed houden en vooral zorgen
dat hun lampen branden als het zover is.
De vijf verstandigsten passen goed op hun
olie, maar de anderen maken plezier zonder
zich om de lampen te bekommeren. Als dan
de koning hen komt halen, gaan de lampen
van de vijf dwaze maagden al ras uit. Ze
snellen naar de stad om nieuwe olie, maar

dan komen ze te laat: ze worden niet meer
tot het feest toegelaten. De maagden zijn
ontroostbaar, want ze begrijpen dat ze voor
eeuwig zijn buitengesloten.

Lament of the five foolish virgins

The parable of the Five Foolish Virgins from
Jesus' parable in Matthew 25 serves as the
apotheosis of the 'Mourning Maidens.' Ten
virgins are invited by the king to his wedding
feast, except he hasn't said exactly when
that will take place. The maidens must keep
themselves ready and most of all be sure
that their lamps will burn when the time
comes. The five wise virgins take good care
of their oil, but the others enjoy themselves
without bothering about their lamps. When
the king comes to fetch them, the lamps
of the five foolish virgins quickly go out.
They rush to the city to buy new oil, but they
arrive too late: they are no longer admitted
to the feast. The virgins are inconsolable,
because they realize that they are excluded
for eternity.

Stemme: O nuict jalouse nuict.

Hebt gy oyt eenig mensch voor desen
hooren klagen
Van onheyl, quaet beleyt, of ander ongeval?
Koomt hoort te deser tijt van onse druck¹

gewagen,
Want die gaet wonder hoog, en verre boven
al.

Wy waren onder een tien uyt-gelesen
maegden,
In Zions hooge zael te samen op-gevoedt,
En, mits wy aen het hof in onse jeugt
behaegden,
Soo werden wy geleert, gelijk men
jonckheyt doet.

De groote Bruydegom, de Koning aller
rijcken,
Die had ons over lang genoodt tot sijne
feest,
Sijn raedt was geenen tijdt te laten
overstrijken;
Maer staeg bereyt te zijn met onvermoeiden
geest.

Oock gaf hy dit bevel, dat wy met reyne
lampen,
Van oly wel versien,² hem tegen³ soudon
gaen,
Hy wou een helder licht, en geen onguere
dampen,
Vermits geen vuylen brant voor hem en kan
bestaen.

De vijf uyt ons getal die hebben dese reden

Tot in het diepste merg van hare ziel
gedruckt,
Sy pasten op haer licht, met onvermoeide
leden,
En dat heeft nader-handt haer wonder wel
geluckt.

Wy vijf evenwel begaven onse sinnen
Tot dwaeshey, tot gemack, tot alle dertel
spel,
Wy lieten onse geest door lusten overwinnen,
En dat gaf nader-handt ons wonder droef
gequel.

Ach! van den bruydegom te werden
afgetogen,
Dat is het hoogste leet, dat iemand dencken
kan,
Te seggen hoe het wroegt, is buyten ons
vermogen,
Ons' ziele die verdwijnt, ons herte smelt'er
van.

¹ leed ² voorzien ³ tegemoet
Melodie uit Justus de Harduyn, *Goddelicke Lof-sanghen*
(1620).

[20] Gesangh uit den 42. psalm

Een vrije rijming van psalm 42: als een
hijgend hert verlangt mijn ziel naar u, o Heer.

Song from psalm 42

A free versification of Psalm 42: As the hart
panteth after the water brooks, so panteth
my soul after thee, O God.

Gelijck een hart van herten hijgt,
Wanneer het is vermoeyt van vluchten,
En begint te sugten,
Mits het vreesse krijgt,
En wenscht dan om een koele beeck,
Soo stijg ick op, en met een rechten streeck,
Gae ick tot U, ô Heer!
Uw' gunst doch tot my keer.

Mijn hert verlangt, mijn ziele dorst,
Uyt 't innig diep van mijn gedachten,
En geheele krachten
Naer de levens Vorst.
Naer u, ô God! mijns herten wensch,
Ach! wanneer doch sal ick, ellendigh
mensch,
Voor u verschijnen Heer?
Uw' gunst doch tot my keer.

Mijn ziel, hoe zijt ghy dus ontrust,
En sucht gestaegh met volle leden,
Als geheel t'onvreden,
En gansch sonder lust?
Ey laet eens af van dit geweest,
En stel uw' hoop op uwen Godt alleen;
Wel aen soo doe ick, Heer,

Uw' gunst doch tot my keer.

Melodie [Si vous ne voulez me guérir] en zetting uit François
de Chancy, *Airs de cour a quatre parties* (Parijs 1635).

[21] t'Samen-spraeck tusschen den geestelijcken bruydegom en des selfs bruydt

Mystieke dialoog tussen Jezus en de kerk,
die hij als zijn 'tortelduifje' aanspreekt. De
kerk verkeert in grote nood, alleen Jezus kan
haar troosten en redden van de ondergang.
De melodie, de beroemde aria van Caccini,
Amarilli mia bella, sluit nadrukkelijk bij de
liefdesmetafoor aan.

Dialogue between the spiritual bridegroom and his bride

A mystical dialogue between Jesus and
the church, which he addresses as his
'turtledove.' The church is in great distress,
and only Jesus can comfort her and save
her from ruin. The melody, Caccini's famous
aria *Amarilli mia bella*, emphasizes the love
metaphor.

*t'Samen-spraeck tusschen den Geestelijcken
Bruydegom en des selfs Bruydt, te weten de
Heere Christus, en zyn Kerke.
Stemme: Amarilli mia bella.*

Christus:

Tortelduyfje, mijn beminde,
Die van alle kant gejaeght
Vlucht als een hinde;
Doch soo ick dickmael vinde,
Uw herte knaeght
Oock wel geheele nachten;
Ey matig uwe klachten,
Dat u geen druk of wanhoop en verslinde,
Tortelduyfje, Tortelduyfje, Tortelduyfje, mijn
beminde.

De Kercke:

Eenigh Trooster aller zielen,
Doot en hel met al haer macht
Zijn op mijn hielen,
En willen my vernielen:
Heb doch eens acht
Op al mijn droevigh kermen,
En wil my doch beschermen
Voor al die om mijn swakke leden krielen,¹
Eenig Trooster, eenig Trooster, eenig Trooster
aller zielen.

Christus:

Sunamite mijn vriendinne²,
Al maeckt het uw lijden droef,
Weest koel van sinne;
't Is uyt oprechte minne
Dat ick u proef:
Geen krachten van der hellen,

Geen doot en kan u quellen.

Gy zijt mijn erf³ oock van den aenbeginne,
Tortelduyfje, dochter Zions, Sunamite mijn
vriendinne.

De Kercke:

Ziel-verlosser, mijn verlangen,
Ick ben lang des werelts sat.
De tranen hangen
Staegh op mijn droeve wangen!
Ach, siltig nat!
Wanneer sal 't doch eens wesen
Dat ick, van druck genesen,
Mijn God, mijn Heyl, mijn Schepper sal
omvangen,
Eenig Trooster, Opper-hoeder, Ziel-verlosser
mijn verlangen?

¹ krielen ² aanduiding van de geliefde in het Hooglied ³ erfenis
Giulio Caccini's melodie naar J.B. Stalpert van der Wielen,
Extractum catholicum (Leuven 1631).

[23] Gesang voor een krijgsman op schiltwagt staende

Gezongen gebed van een schildwacht, dat hij
nooit tijdens de wacht in slaap zal vallen, en dat
God hem op het rechte pad zal houden zodat
zijn zieleheil geen gevaar loopt.

Song for a soldier standing watch

Sung prayer for a sentinel, that he may never

fall asleep during his watch, and that God will keep him on the right path so that his soul will not be endangered.

Voys: Jamais une si belle Dame, &c.

O gy, die noyt gewoon te slapen,
Noch echter stage rust geniet,
Weest, Heer, een Harder uwer Schapen,
En op uw knechten neder siet.
Eylaes! ons waken
En kan niet maken,¹
Ten zy gy ons uw gunste biedt.

Laet noyt den slaep mijn oog bekruypen
Terwijl ick hier dus eensaem sta;
En laet noyt vyandt komen sluypen,
Dat hy my in het duyster sla;²
Laet my de sinnen
Niet overwinnen,
Dat ick verkeerde wegen ga.

Maer 'twijl ick hier ben om te wachten,
En dat ick vlijt noch moeyte spaer,
Bestiert, ô Heere! mijn gedachten,
Dat ick myn eygen ziel bewaer.
Send uwen segen
Op mijne wegen,
En hoed mijn geest voor hels gevaer.

¹ niets bewerkstellingen ² doodt

Melodie ('Jamais une si belle flame') en begeleiding uit
François Richard, *Airs de cour avec la tablature de luth* (Parijs
1637)

25 Ziel-sucht

De dichter realiseert zich hoezeer zijn gemoedstoestand afhankelijk is van Gods gunst. Als God hem welgezind is, stijgt het bij wijze van spreken de lucht in – en is de dichter in de wolken, zouden wij zeggen. Maar als God toornig is, wordt de dichter neerslachtig. Het bijzondere van dit lied is dat waar sprake is van hoog en laag, de melodie die beweging volgt. Dat heeft Cats zo bewust gedaan, overeenkomstig de woordschilderingen die barokcomponisten veelvuldig toepasten, wanneer ze teksten op muziek zetten. Maar hier is het de dichter die met zijn liedtekst de van oorsprong Engelse melodie volgt, en evenzo in de volgende strofen. De tweede strofe gaat over de seksuele lust ('dartel vleesch'), die de dichter niet meer wil volgen. Als de lust aanzwelt (omhoog), moet deze worden onderdrukt (neerwaarts). Dit alles met het oog op de Dag des Oordeels waarop diegenen die goed hebben geleefd ter hemel zullen opstijgen (omhoog), en de rest in de diepten van de hel zal verzinken (neerwaarts).

Soul's desire

The poet realizes how dependent his welfare is on God's favor. If God is well-disposed toward him, he's in seventh heaven, you might say, and the poet is in the clouds. But if God is wrathful, the poet is dejected. What is remarkable about this song is that the melody follows each mention of high and low. Cats did this on purpose, corresponding to the word-painting that baroque composers so often applied when setting texts to music. But here it is the poet who follows the melody (of English origin) with his text, throughout all the stanzas. The second stanza is about sexual lust ('frisky flesh') which the poet no longer wishes to indulge. As lust swells (upwards), it must be suppressed (downwards). This is all done with an eye on the Day of Judgement, on which those who have lived well will rise to heaven (upwards) while the rest will sink into the depths of hell (downwards).

Ziel-sucht, gepast op het hoogen en vallen van de Musicq¹

Stemme: Rosemont waerje vliet, &c.

Grootste God, hoogste Geest,
Wel te recht van my gevreest,
Want gy treckt mijn hert uytermaten
hoogh,

Als gy tot my neygt een gunstigh ooghe;
Soo dat mijn gemoet met een snelle vlucht
Gaet stijgen in de lucht;
Maer soo gy daer na my den geest ter
neder ruckt,
Word ick dan als in het graf gedrukt.

Holla hou, dertel² vleys,
Wat beroert gy mijn gepeys?³
Waerom dus gewoelt? hou u doch gerust,
Ick en leef niet meer naer uwen lust:
Oock en stae ick niet onder uw gewelt;
Schoon gy byster swelt,⁴
Gy moet haest ter neer, leg u daerom in het
stof,
En snij uw snoode rancken of.

Heb doch acht⁵ op desen dagh,
Die geen mensch voorby en magh;
Dan sal 's werelts kloot,⁶ beyde zee en lant,
Staen door Godes macht in vollen brant:
Doch wie in der tijt ter deugt heeft gepoogt,
Sal dan eerst zijn verhoogt;
Maer het nare diep sal in haest het
grousaem volck
Wegrucken in sijn laegsten kolck.

¹ het stijgen en dalen van de melodie ² geil ³ gedachten ⁴ groeit ⁵ pas op voor ⁶ de aardbol

Melodie uit J.B. Stalpart van der Wielen, *Extractum catholicum* (Leuven 1631).

[26] Vierde nieuw-jaers liedt

Een van Cats' vijf nieuwjaarsliederen, die hij op het einde van zijn leven heeft geschreven en gepubliceerd in *Ouderdom, buytenleven en hofgedachten op Sorghvliet* (1658). Sorghvliet (het tegenwoordige Catshuis) is het landgoed waarop Cats zijn oude dag doorbracht. De oude dichter heeft lang niet meer geschreven, maar ter gelegenheid van het nieuwe jaar grijpt hij nog eens de pen om God te danken dat hij nog leeft. Zijn goede voornemens voor het nieuwe jaar: de zonde uit zijn leven bannen om voorbereid te zijn op de dood.

Fourth new-year's song

One of Cats' five New Year's songs, which he wrote and published at the end of his life in *Ouderdom, Buytenleven en Hofgedachten op Sorghvliet* (Old Age, Country Life, and Garden Thoughts at Sorghvliet – Cats' country house, 1658). The old poet had not written for a long time, but upon the occasion of the New Year he takes up the pen again to thank God that he is still alive. His resolutions for the New Year: to banish sin from his life so as to be prepared for death.

't Nieuw-Jaer is ons nu weder toegekomen,
Door Godes milde gunst.

Dies wort mijn ziel met blijtschap
ingenomen,
En drijft my tot de kunst.
Ick, ongewoon om schier iet meer te
schrijven,
Neem evenwel de pen
Die ick schier niet en ken;
Wie kan'er ledigh blijven?

Ick dancke God, uyt alle mijn gedachten,
Dat hy my heeft gespaert.
Ick dancke God, uyt mijn geheele krachten,
Dat hy my noch bewaert.
Ick roep hem aan, en bid hem, om genade.
Dat hy van nu voortaan,
Mijn ziel wil houden staan,
Vry van helsche schade.

De sond' is oudt, die wil ick laten sterven,
Wat oudt is moet vergaen.
Ick sal van Godt een nieuwen aert
verwerven,
Die staet my beter aen.
Dees nieuwe tijt, die eyscht oock nieuwe
sinnen.
Daar toe ga ick terstont,
En legh een vasten ginst,
Om 't Jaer te beginnen.

Melodie [Il n'est plus temps de faire résistance] en zetting naar die van François Richard, in *Airs de cour avec la tablature de luth* de Anthoyne Boeset. *Quatorziesme livre* (Parijs 1628).

Jephta wordt begroet door zijn dochter. (1634)

Uit: Klagende Maeghden, Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.

CAMERATA TRAJECTINA

Hieke Meppelink (sopraan/soprano)

Sytse Buwalda (altus)

Nico van der Meel (tenor)

Marcel Moester (bariton/baritone)

Saskia Coolen (blokfluit/recorder)

Erik Beijer (viola da gamba)

Louis Peter Grijp (luit en citer/lute and cittern)

met medewerking van/with:

Susan Jonkers (sopraan/soprano: 10, 17)

Caroline Stam (sopraan/soprano: 14, 17)

Elsbeth Gerritsen (mezzo-sopraan/mezzo soprano: 6, 13, 17)

Pieter-Jan Belder (virginaal/virginals)

Met dank aan:

Meertens Instituut, Nieuw Zout en het Von Brucken Fock Fonds

Jacob Cats (1577-1660)

Klagende Maeghden en andere liederen

Vrijages / Love Songs

1	Schoon bloem-gewas, en edel kruyt	02:13
2	t' Samen-sang tusschen Damon en Floride	02:35
3	t' Samen-sang tusschen Hylas en Dorille	04:00
4	Ha kille sille (Jacob van Eyck, 1646)	03:07
5	Mey-liedt	03:34
6	Liedt van een trouw-hatende vryster	02:25
7	Courante La Suedoise*	01:13
8	Sarabande op La Suedoise*	01:14

Klagende Maeghden / Mourning Maidens

9	De maeght in de borst getroffen	03:20
10	De vryster met de pyl in 't oir	03:31
11	Klaegh-liedt van Thamar	02:30
12	Klaeght-liedt van Dina	03:35
13	Klachte van de dochter Jephthe	04:58
14	Klaeght-liedt van een jonge dochter	03:19
15	Klachte van Abisagh van Sunem	03:27
16	Amarillis (Ms. Anna Maria van Eyl, 1671)	03:13
17	Klachte van de vyf dwase maegden	04:02
18	Courante La Moevre*	01:33
19	Courante Goutier*	01:30

Godsdienstige liederen / Religious Songs

20	Gesangh uit den 42. Psalm	02:12
21	t' Samen-spraeck geestelijcken bruydegom	04:31
22	Amarilli mia bella (Jacob van Eyck, 1646)	04:30
23	Gesang voor een krijgsman op schiltwagt staende	04:15
24	Brabantse dragondermars (Ms. Camphuysen, na/after 1652)	01:02
25	Ziel-sucht	02:53
26	Vierde nieuw-jaers liedt	02:27

* uit/ from 't Ultnement Kabinet (Amsterdam 1646/49)

Camerata Trajectina

GLO 6063

Artistic direction
Louis Peter Grijp

Research
Louis Peter Grijp
Meertens Instituut

Producer & Editor
Erik Beijer

Engineer
Tom Dunnebieer

Recorded
June 2008
Oude Dorpskerk, Bunnik

Ensemble coordination
Amienke Wytzes,
Camerata Trajectina

Production coördination
Paul Janse, Globe

Cover & booklet design
www.romanontwerp.nl

Translations
Ruth van Baak Griffioen

Cover illustration
M.J. van Mierevelt
Jacob Cats, 1639
Rijksmuseum, Amsterdam

www.globerecords.nl

© & © 2008
Klaas Posthuma Productions
Made in The Netherlands

Globe™ is a registered trademark
of Klaas Posthuma Productions
Castricum, The Netherlands